

HİKÂYE ETME BİLİMİ (NARATOLOJİ)

Prof. Dr. Rıza FİLİZOK

Hikâye Etme Bilimi'ni kolayca kavramak için şu üç kavramı birbirinden ayırmak gerekir:

1) **Hikâye (histoire)**

2) **Anlatı (recit)**

3) **Hikâye etme (narration)**. Kısaca açıklayalım: **Hikâye**, anlatıcı tarafından hikâye edilen olay ve hareketlerdir. Bu hikâye ediş sonunda ortaya bir **anlatı** çıkar. **Hikâye etme**, anlatının iç düzenini kurma işi, hikâye etme tarzıdır:¹

A N L A T I (LE RECIT) =	H İ K Â Y E (histoire) :	Hikâye edilenler
	+	
	H İ K Â Y E E T M E (la narration) :	Anlatma, hikâye etme tarzı

Hikâye Etme Bilimi, anlatıları inceleyerek onların kompozisyonunun ortak prensiplerini ortaya çıkarır. **Hikâye, anlatı ve hikâye etme** üçlüsü arasındaki ilişkileri kavramamıza imkân

¹ Lucie Guillemette et Cynthia Lévesque (2006), « La narratologie », dans Louis Hébert (dir.), Signo, Rimouski (Québec).

verir. Hikâye etme bilimi, bu ilişkileri şu dört kategori yardımıyla inceler:

- I) **Kip (le mode)**
- II) **Hikâye Etmede Karar Makamı, (l'instance narrative)**
- III) **Düzey (le niveau)**
- IV) **Anlatının Zamanı (temps du recit)**

Hikâye Etme Bilimi, Gérard Genette'in çalışmaları ile büyük bir gelişme göstermiştir. Bu araştırmalarda anlatı (recit), bütün gösterge bilimsel analizlerde olduğu gibi, üretim şartlarından yani bağlamından bağımsız bir dilbilim nesnesi olarak ele alınmış ve bütün anlatılarda kendisini gösteren ortak bir yapının bulunduğu fikrinden yola çıkılmıştır. Genette, sağlam bir tipoloji yardımıyla hikâye etme metinlerinde yararlanılan yöntemleri açıklayan bir teori geliştirmiştir. Ona göre her metinde hikâye etme işinin nasıl yapıldığını gösteren izler vardır. Bu izler yardımıyla anlatının nasıl düzenlendiğini kesin bir şekilde anlayabilir ve ortaya koyabiliriz.

I) HİKAYE ETME KİPİ (LE MODE NARRATIF)

Bir hikâye yazmak, hikâyenin hangi tekniklerle anlatılacağını önceden seçmiş olmayı gerektirir. Yazar, hikâyesini söz haline getirirken bazı teknikler arasından seçimler yapar. Bütün anlatılar her şeyden önce zorunlu olarak bir "anlatma"dır yani bir "diégésis"tir, yazar, "taklit"ten (mimesis) sadece hikâyesini daha canlı ve gerçekmiş gibi göstermek için yararlanır. Anlatılarda mutlaka bir anlatıcı bulunur.

Geleneksel olarak iki büyük hikâye etme kipi (modes narratifs) vardır. Bunlar "anlatma" yani "diégésis (raconter)" ile taklit (mimesis) kipleridir. Birincisinde anlatıcı önem kazanır, ikincisinde anlatıcı hemen hemen ortadan silinir, kahramanların konuşmaları aynen verilir ve anlatıya gerçeklik duygusu kazandırılır. Hikâye etme metinlerinde anlatıcı kahramanların sözlerini naklederken farklı teknikler kullanır. Bunlara **mesafe** adı verilir:

A) MESAFE (LA DISTANCE)

Anlatıcı, ister olay anlatısında (récit d'événements) olsun, ister söz anlatısında (récit de paroles: şahısların söz ve düşüncelerinin anlatımı) olsun kahramanın sözlerini aynen aktarabildiği gibi, onları kendi ifadesi içinde de verebilir:

1. Hikâye ediş uydurulmuş söylem (Le discours narrativisé) : Anlatıcı, kahramanın sözünü az çok değişikliğe uğratarak kendi anlatımı içinde eriterek ifade eder. Şahısların sözleri yahut hareketleri değiştirilerek hikâye edişin içine alınmıştır. Şahısların sözleri yahut hareketleri anlatıcı açısından değerlendirilmiş, anlatıcının yorumuyla takdim edilmiştir. Anlatıcının sözüyle kahramanın sözü arasına bir mesafe konmamış, bir ayırım yapılmamıştır.

Örnek: *Sırrını dostuna açtı, ona annesinin öldüğünü haber verdi.*

2. Aktarılmış söylem (Le discours rapporté) : Anlatıcı, kahramanın sözünü olduğu gibi aktarır. Anlatıcının sözü ile kahramanın sözü birbirinden ayrılmıştır, aralarına bir mesafe konmuştur. Kahramanın sözleri aynen verildiğinden anlatıcının yorumu işin içine karışmamıştır. Bu tip anlatım gerçeklik ve tabiiyet duygusu verir, daha nesnel bir anlatım izlenimi yaratır, okuyucuyu daha çok etkiler.

Örnek : *Sırrını dostuna açtı. Ona şöyle seslendi: "Annem öldü."*

B) ANLATICININ GÖREVLERİ (FONCTIONS DU NARRATEUR)

Bir anlatıda anlatıcının değişik görevleri vardır. Bu görevlerinin bazılarında nesnel bazılarında öznel bir tutum içindedir. Genette'e göre bu görevler şunlardır:

1. Hikâye etme görevi (La fonction narrative) : Anlatıcının asıl görevidir. Nerede bir anlatı varsa orada bu rolü üstlenen bir anlatıcı vardır, anlatıcının görünen bir anlatıcı yahut görünmeyen bir anlatıcı olması bu gerçeği değiştirmez. Anlatıcı, genellikle kendisini açıkça göstermeyen, görünmeyen bir varlıktır. Görülen anlatıcı ise " Size işittiğim ilginç bir hikâyeyi anlatacağım...", "size anlatacağım hikâyeye.." vb.. diyerek kendisini açıkça ortaya koyar. (Nesnel tutum "impersonnalité").

2. Yönetme görevi (La fonction de régie) : Anlatıcı, hikâyenin ortasında araya girerek anlatımın iç düzeniyle ilgili açıklamalar

yapma görevini yüklenebilir, hikâyenin düzenini, zamanın akış tarzını yönetebilir. (Öznel tutum/implication).

3. Bildirişim görevi (La fonction de communication) : Anlatıcı doğrudan okuyucuya yani metnin muhtemel okuyucusuna seslenebilir, böylece okuyucuyla ilişki kurabilir. Bütün anlatılar herşeyden önce bir söylem (discours) değişimidir. (Öznel tutum/implication).

4. Tanıklık görevi (La fonction testimoniale) : Hikâyenin oluş tarzının şahitliğini yüklenen kişi, anlatıcıdır. Hikâyenin doğruluğunun, anlatımın tarfsızlığının, bilgilerin ve kaynakların güvenilirliğinin sorumlusudur. Anlatıcı, bir tanık olarak olaylar ve şahıslarla ilgili değerlendirmeler yapar, hükümler verir; duygularını dile getirir; aktardığı bilgilere hangi kaynaklar yoluyla ulaştığını açıklar. (Öznel tutum/implication).

5. Eğitcilik görevi (La fonction idéologique) :Anlatıcı bir ders vermek için, olup bitenlere dayanarak genel bir hüküm elde etmek için hikâyeyi durdurabilir. (Öznel tutum /implication).

Anlatıcının görevlerinin ve seçilen mesafe tipinin incelenmesi, hikâye (histoire) ve hikâye etme (narration) arasındaki farkı ortaya koyar. Bir tabloda gördüklerimiz nasıl o tabloya olan uzaklık ve yakınlığımıza göre değişirse, bir hikâye hakkında bildiklerimiz de anlatıcının konusu karşısında seçtiği mesafeye göre değişir.

II) HİKÂYE ETMEDE KARAR MAKAMLARI (L'INSTANCE NARRATIVE)

Hikâye etme olgusunun içinde çeşitli yargı mercileri vardır, bu yargılama makamlarının tespiti, anlatıcı ile hikâye arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılmasına imkân verir. Karar makamını ortaya çıkarmak için şu soruların cevaplarının araştırılması gerekir:

- Hikâye etme sesi (la voix narrative): **K i m k o n u ş u y o r ?**
- Hikâye etme zamanı (le temps de la narration): **Hikâyeye göre hikâye etme ne zaman yapılmıştır?**
- Hikâye etme perspektifi (la perspective narrative): **O olup biten şeyler kim tarafından algılanıyor?**

A) HİKÂYE ETME SESİ (LA VOIX NARRATIVE)

İki tip anlatı vardır: Anlatıcı, anlattığı hikâyede ya yer alır ya da yer almaz:

Bunun sonucunda iki tip anlatıcı ortaya çıkar:

1) **Hikâye dışı anlatıcı** "Narrateur hétérodiégétique" : Anlatıcı anlattığı hikâyede yer almaz.

2) **Hikâye içi anlatıcı** "Narrateur homodiégétique" : Anlatıcı anlattığı hikâyede yer alır. Bunlar, genellikle "ben" anlatıdır. İki çeşidi vardır:

a) Anlatıcı ikinci derecede bir rol üstlenebilir, bu durumda anlatıcı, anlatılan olayların bir gözlemcisidir yani şahiddir.

b) Anlatıcı, kendi hikâyesinin anlatıcısı olabilir "autodiégétique". Anlatıcı bu durumda hikâyenin baş kahramanıdır.

B) HİKÂYE ETME ZAMANI (LE TEMPS DE LA NARRATION)

Anlatıcı anlattığı hikâyenin geçtiği zamana göre üç farklı halde bulunabilir. Yani anlatıcı önceden olup bitmiş bir olayı anlatabilir, olmakta olan bir olayı anlatabilir, olabilecek bir olayı anlatabilir. Bunun sonucunda dört hikâye etme tipi doğar:

1.Sonradan Hikâye Etme (La narration ultérieure) : Anlatıcı geçmiş zamanda olup bitmiş şeyleri hikâye eder.

2.Önceden Hikâye Etme (La narration antérieure) : Anlatıcı daha sonra olacak olayları hikâye eder.

3. Eşzamanlı Hikâye Etme (La narration simultanée) : Anlatıcı olmakta olan olayları anında hikâye eder.

4.Çift zamanlı Hikâye Etme (La narration intercalée): Yukarıdaki birinci ve ikinci tip anlatımların birlikte kullanılmasıdır. Anlatıcı önce geçmiş olayları anlatır, sonra aynı olaylarla ilgili kendi yazma zamanına bağlı olan izlenimlerini dile getirir. Yani anlatıcı olayları kendine ve çağına göre yaptığı yorumları araya sıkıştırarak anlatır.

C) HİKÂYE ETME PERSPEKTİFİ (LA PERSPECTIVE NARRATIVE)

Anlatıcı, hikayeyi çeşitli bakış açılarına göre anlatabilir. Hikayedeki olaylar, şahıslar, şahısların düşünceleri, mekan belli bir bakış açısı içinde sunulur. Bu bakış açısına odaklanma denir. Üç tip odaklanma vardır:

- 1) **Sıfır odaklanma** (focalisation zéro) = Herşeyi bilen bir anlatıcının bakış açısıdır (point de vue omniscient). Buna Tanrısal bakış açısı da denir. Anlatıcı, olayları anlatır, istediği yerleri özetler. Bu anlatımda anlatıcı, kahramanlardan daha çok şey bilir.
- 2) **Dış odaklanma** (focalisation externe) = Dış bakış açısı (point de vue externe) : Anlatıcı, gördüklerini anlatan bir şahit konumundadır. Bu durumda anlatıcı, kahramanlardan daha az şey bilir. Görünüşte tarafsız olan bir şahit gibi olup biteni anlatır. Olayları bir kamera gibi okuyucuya sadece yansıtır, fakat kahramanların ne düşündüğünü bilmez.
- 3) **İç odaklanma** (focalisation interne) = İç bakış açısı (point de vue interne) : Anlatıcı, hikâyenin bir kahramanıdır. Hikâyeyi bize kendi bakış açısından anlatır. Anlatıcı, kahramanla eşit bilgiye sahiptir.

Yazarlar, eserlerinde bu bakış açılarından çok değişik amaçlarla yararlanırlar. Mesela gerçeklik duygusu yaratmak için, iç bakış açısından yararlanabilir.

III) DÜZEYLER (LES NIVEAUX)

Şu örneği inceleyelim:

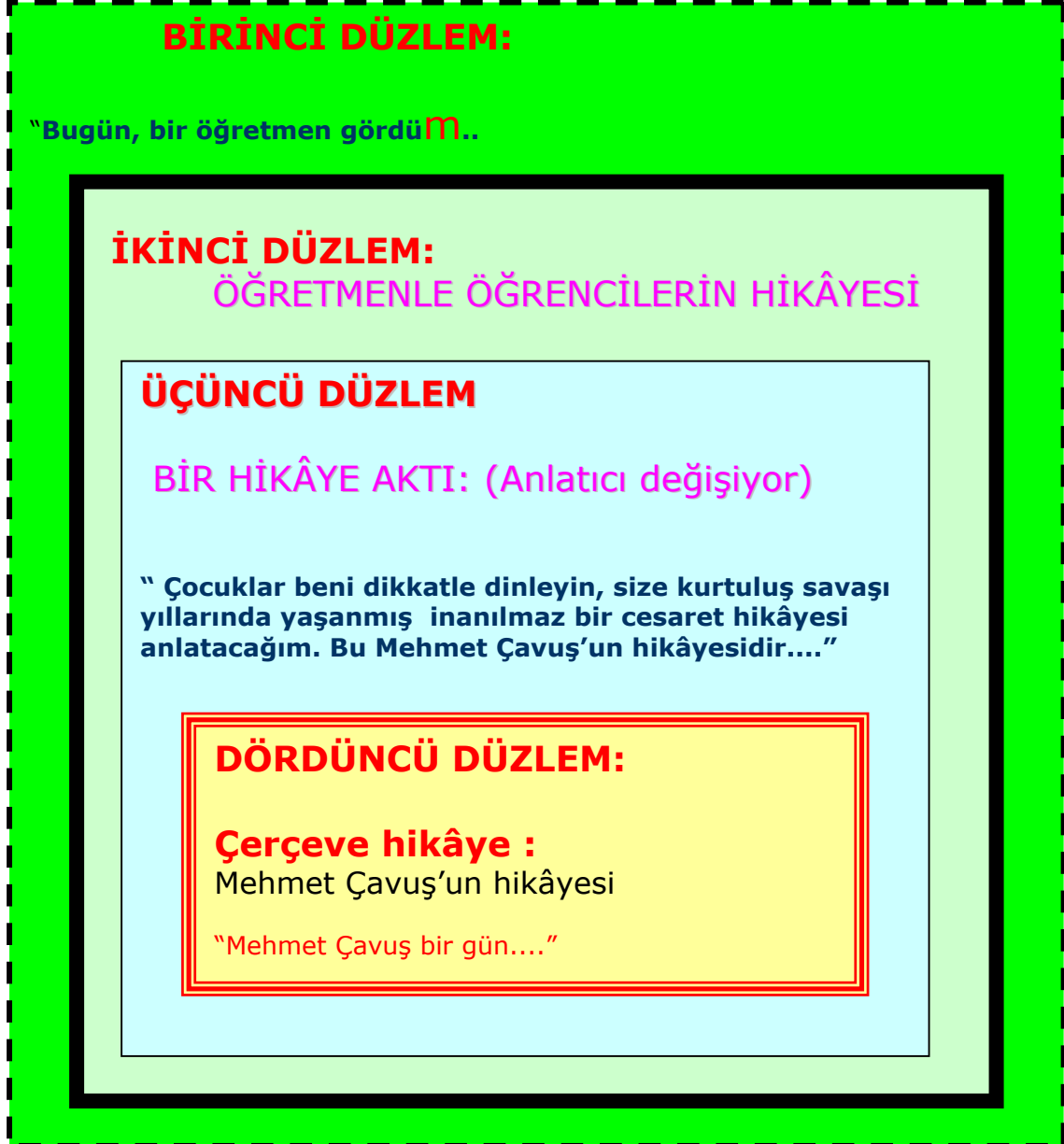
"Bugün, bir öğretmen gördüm. Oynayan bir grup öğrencinin yanına gitti, birkaç dakika onları seyretti. Daha sonra onlara şöyle dedi: " Çocuklar beni dikkatle dinleyin, size kurtuluş savaşı yıllarında yaşanmış inanılmaz bir cesaret hikâyesi anlatacağım. Bu Mehmet Çavuş'un hikâyesidir...."

Bu anlatıda, dört hikâye etme düzlemi vardır:

- 1) "Ben"in hikâye etme düzlemi.
- 2) Öğretmenle öğrencilerin hikâyesi.
- 3) Öğretmenin söz alması. (söz aktı)

4) Çerçeveseli hikâye: Mehmet Çavuş'un hikâyesi.

Bu düzlemleri şöyle bir şekilde gösterebiliriz:

Çerçeveseli hikâye etme metinlerinde anlatıcı, dört farklı durumda bulunabilir. Bunu bir tablo halinde şöyle gösterebiliriz:

Hikâye Etme Düzlemi (Niveau narratif) / Anlatıcı ilişkileri		
Hikâye/ Anlatıcı ilişkisi	Tahkiye (Hikâye etme) Dışı Anlatıcı Extradiégétique	Tahkiye (Hikâye etme) İçi Anlatıcı Intradiegétique
Hikâye Dışı Anlatıcı Anlatıcı “hayal dünyası” dışındadır (Hétérodiégétique)	Anlatıcı, birinci anlatının anlatıcısıdır, ama bu hikâyenin içinde yer almaz	Anlatıcı çerçevesi bir hikâye anlatır ama bu çerçevesi hikâyenin içinde yer almaz.
Hikâye İçi Anlatıcı Anlatıcı “hayâl dünyası”nın içindedir (Homodiégétique)	Anlatıcı içinde yer aldığı birinci anlatıyı anlatır.	Anlatıcı çerçevesi bir hikâye anlatır ve bu hikâyede kendisi de bulunur.

IV) ANLATININ ZAMANI (LE TEMPS DU RÉCIT)

Anlatının zamanı:

- 1) Düzen
- 2) Hikâye etme hızı
- 3) Olayların sıklığı

başlıkları altında incelenir. Bu konuda geniş bilgi almak için lütfen şu yazımızı tıklayınız:

<http://www.ege-edebiyat.org/docs/597.pdf>

©<http://www.ege-edebiyat.org>